

فصلنامه ادبیات و زبان‌های محلی ایران زمین

(نشریه علمی)

دوره جدید - سال پنجم - شماره دوم - تابستان ۱۳۹۸ - شماره پيوسته ۲۴

ساختمان صرفی فعل در گویش پاپونی کوهمره نودان

(ص ۸۵ - ۱۰۴)

سودابه کشاورزی (نویسنده مسئول)^۱، اکبر صیادکوه^۲، عسکر سیادت^۳

تاریخ پذیرش: ۹۶/۱۲/۱۲

تاریخ دریافت: ۹۶/۱/۲۴

نوع مقاله: پژوهشی

چکیده

میراث‌های ادبی، فرهنگی، علمی و .. انسان در زبان تبلور می‌یابد از این رو مطالعه در زبان و گویش‌ها همواره مد نظر پژوهشگران بسیاری بوده‌است؛ به‌ویژه امروز که در سایه مطالعات زبان‌شناسی، دست‌یابی به نتایج دیگری آسان می‌شود. پاپون یکی از روستاهای کوهمره نودان از توابع شهرستان کازرون در استان فارس است که مردم آن به گویش «پاپونی» سخن می‌گویند، نگارندگان در این مقاله مقوله ساختمان صرفی فعل را مورد بررسی قرار داده‌اند. با آن‌که یکی از نگارندگان خود گویشور پاپونی است در جمع‌آوری داده‌ها با تعدادی از گویشوران بی‌سواد و اغلب سالخورده مصاحبه شد. نتایج به‌دست‌آمده نشان می‌دهد که فعل در گویش پاپونی مانند دیگر زبان‌های ایرانی میانه، براساس دو ماده مضارع و ماضی ساخته می‌شود نکته دیگر آن‌که شیوه صرف افعال گذرا و ناگذرا در این گویش با هم متفاوت است بدین صورت که برای صرف افعال گذرا هم چون زبان فارسی میانه شناسه‌ها ابتدای فعل می‌آیند هم چنین شناسه‌های فعل‌های گذشته گذرا و ناگذر نیز با هم متفاوت هستند که بر این اساس می‌توان این گویش را از خانواده زبان‌های به اصطلاح ارگتیو دانست، هم‌چنین این نکته حاصل شد که شناسه‌های فعل‌های گذشته و حال نیز مشابه نیستند. در گویش پاپونی صفت مفعولی به شیوه فارسی نو قدیم (بن‌ماضی + فتحه) ساخته می‌شود، برای بیان مفاهیم مربوط به آینده از فعل مضارع اخباری استفاده می‌شود و به‌طور کلی ساخت صرفی افعال در گویش پاپونی با زبان فارسی معیار تفاوت زیادی دارد و بعضی از گونه‌های فعل به چندین شیوه ساخته می‌شوند.

کلمات کلیدی: گویش پاپونی، زبان فارسی معیار، صرف افعال، شناسه‌ها، ساختمان فعل.

Email: sodabekshavarzi@gmail.com

Email: Ak-sayad@gmail.com

Email: Askarseyat@gmail.com

^۱ دانشجوی دکتری زبان و ادبیات فارسی دانشگاه شیراز

^۲ استاد زبان و ادبیات فارسی دانشگاه شیراز

^۳ کارشناسی ارشد زبان و ادبیات فارسی دانشگاه یاسوج

۱. مقدمه

زبان مهم‌ترین نهاد اجتماعی و اعجاز‌آمیزترین عنصر فرهنگ است؛ این نهاد «همچون سایر نهادهای اجتماعی بشری، به یک شکل باقی نمی‌ماند؛ زیرا به دلیل ماهیت ویژه و وابستگی به اجتماع هماهنگ با دگرگونی‌های جامعه تغییر و تحوّل می‌یابد.» (باقری، ۱۳۷۸: ۷۵).

در دوران جدید به دلایلی چون گسترش ارتباطات، افزایش مراکز آموزشی و اداری و نیز روند مرسوم به «جهانی شدن»، بسیاری از زبان‌های خویشاوند در حال استحاله و نزدیک شدن به هم قرار دارند که این امر سبب فراموشی و نابودی بسیاری از گویش‌ها می‌شود. از آنجایی که این گویش‌ها پل ارتباطی ما با متون و آثار گذشتگان است «باید در جمع‌آوری و ثبت آن‌ها اهتمام بیشتری به کار برود، زیرا بیم آن است که این فرصت فوت شود و دیگر مجال این تحقیق و مطالعه نباشد.» (ناتل خانلری، ۱۳۷۳: ۱۴۷). ضرورت ثبت و ضبط این عناصر بر کسی پوشیده نیست؛ رابرت هال به نقل از هوراس می‌گوید: «بسیاری از کلمات که اکنون متروک شده‌اند، دوباره زنده خواهند شد و کلماتی که امروز مورد اقبال هستند چنانچه استعمال اهل زبان ایجاد کند، متروک خواهند شد.» (هال، ۱۳۸۱: ۱۶۷).

از آنجا که «با ملاک‌های زبان‌شناسی هیچ زبان انسانی را نمی‌توان در مقایسه با زبان‌های انسانی دیگری کامل‌تر یا پست‌تر دانست» (باطنی، ۱۳۸۰: ۱۵). ضروری است که همه گویش‌ها و لهجه‌ها، از جمله گویش پاپونی مورد بررسی و ثبت قرار گیرد.

افعال، یکی از گونه‌های پربسامد و بسیار فعال زبان به شمار می‌آیند که دایره‌ای باز دارند و به سبب بار معنایی که در جمله بر عهده دارند نقش مهمی ایفا می‌کنند. از این جهت است که «از میان انواع واژگان، فعل‌ها در گذر زمان بیشتر رو به کاهش نهاده و می‌نهند.» (فرشیدورد، ۱۳۸۳: ۱۳۸-۱۷۴). توصیف و ثبت افعال گویش‌های مختلف امری ضروری است؛ به همین سبب در این پژوهش به توصیف و تحلیل دستگاه صرف فعل در گویش پاپونی می‌پردازیم.

۱-۱. معرفی اجمالی روستای پاپون

کازرون یکی از شهرستان‌های استان فارس و «مشمتمل بر ۴۶ قریه آباد است که روستای پاپون در بخش کوهمره نودان در ۴ فرسخ و نیم شمالی کازرون است» (حسینی‌فسائی، ۱۳۶۷: ج ۲: ۱۴۴۸). روستای پاپون حدود ۱۵۰۰ نفر جمعیت دارد و شغل اغلب مردم، کشاورزی و کارگری است.

به اعتقاد مردم این روستا وجه تسمیه پاپون این است که «ابتدا در پای کوه پهن واقع بود و آن را "پاپهن" می‌نامیدند که به مرور زمان به پاپون تغییر یافته است. گویا تعدادی از مردم پاپون از نواده‌های خواجه‌های دشتستان خواجه‌های میمند هستند که تا امروز در کنار مردم بومی پاپون زندگی می‌کنند» (سلامی، ۱۳۸۴: ج ۲: ۱۹).

درباره نژاد و زبان مردم این روستا نوشته‌اند: «مردم کوهمره نودان را نمی‌توان لر دانست؛ زیرا نه وابستگی قومی و نژادی با طوایف لر زبان دارند و نه به زبان لری صحبت می‌کنند؛ به جز اهالی روستای چکک کوهمره نودان که غیربومی هستند. تشابهات زیادی بین گویش کوهمره‌ای و لغات و اصطلاحات بجا مانده از گویش ایرانیان باستان وجود دارد.» (جوکار، ۱۳۸۸: ۲۸).

۱-۲. پیشینه پژوهش

تاکنون در زمینه توصیف و تحلیل ساختمان فعل در گویش پاپونی تحقیق مفصلی صورت نگرفته است. آثاری که در محدوده‌ی موضوع گویش پاپونی قابل بررسی‌اند، نخست دفتر دوم از کتاب ارزشمند گنجینه‌گویش‌شناسی فارس اثر عبدالنبی سلامی (۱۳۸۴) است که در آن مختصر و گذرا به توصیف کلی این گویش پرداخته شده است به طوری که در این کتاب فعل‌هایی چون گذشته نقلی استمراری، گذشته ابد، گذشته ملموس و حال ملموس اصلاً بررسی نشده است و برای فعل‌های دیگر نیز در برخی موارد تنها به ذکر یکی از شیوه‌های ساخت آن‌ها بسنده شده است؛ پژوهش دیگر پایان‌نامه‌ای با عنوان «بررسی زمان دستوری در گویش پاپونی کوهمره‌ای و مقایسه آن با فارسی معیار» از هادی انصاری است که در آن تفاوت‌های زمان دستوری و زمان واقعی بررسی شده است ولی به بررسی ساختمان صرفی افعال نپرداخته، نتیجه به دست آمده نشان داده است که همواره میان زمان دستوری و زمان واقعی انطباق کامل وجود ندارد هم‌چنین گاهی یک زمان دستوری ممکن است به زمان دیگری اشاره کند و گاهی چند زمان دستوری متفاوت به یک موقعیت مشابه اشاره دارند و یا یک زمان دستوری ممکن است به زمان دیگری اشاره کند. بجز دو اثر مذکور پژوهش دیگری در زمینه گویش پاپونی انجام نگرفته است، ولی پژوهش‌های متعددی درباره ساختمان صرف فعل در گویش‌های مختلف انجام گرفته است که در نوشتن این جستار بدان‌ها نظر داشته‌ایم؛ برخی از آن‌ها عبارتند از:

- «توصیف ساختمان فعل در گویش کوهشهری» از نجمه دری، سید مهدی خیراندیش و زینب مریدی (۱۳۹۲).

- «به‌بهانی، گویش یا لهجه؟ (بررسی ساختار صرفی فعل در زبان محلی به‌بهانی)» از امین راستی به‌بهانی (۱۳۹۱).

- «توصیف فعل در فارسی فیروزآبادی» از روح‌انگیز کراچی (۱۳۹۱).

- «فعل در گویش دشتک فارس» از زهرا درستکار، بیتا قاسمی، عبدالخالق فلاحی و پرویز شیبانی (۱۳۹۴).

- «فعل در گویش شه‌میرزادی» از ثریا رزاقی (۱۳۹۵).

- «ویژگی‌های صرفی در گویش بندری» از طیبه قاسمی و محمدرضا پهلوان‌نژاد (۱۳۹۲).

۳-۱. روش پژوهش

روش مورد استفاده در این پژوهش، بیشتر میدانی و توصیفی-تحلیلی است. بدین صورت که در گردآوری مواد مورد نیاز با چندین تن از گویشوران بی‌سواد و باسواد روستای پاپون مصاحبه شد و مقوله صرف فعل در این گویش براساس این مستندات تحلیل گردید. شایان ذکر است که یکی از نگارندگان خود از گویشوران این لهجه است. بعد از جمع‌آوری و دسته‌بندی افعال، ساختمان آن بررسی و تحلیل شده است.

۴-۱. هدف پژوهش

این پژوهش چندین هدف را پی‌گرفته است که مهم‌ترین آن‌ها عبارتند از:

- ۱- ساختمان صرفی افعال در گویش پاپونی توصیف و تحلیل شود.
- ۲- ساخت صرفی افعال در این گویش با زبان رسمی چه همانندی‌ها و یا ناهمانندی‌هایی دارد؟

۲. بحث

در این قسمت ساختمان صرف فعل‌های گذشته، حال و مجهول در گویش پاپونی بررسی توصیفی و تحلیلی شده است.

۱-۲. فعل گذشته

زمان گذشته یا زمان ماضی برای بیان وقوع رویداد یا وجود حالتی (به صورت مثبت و یا منفی) در گذشته به کار می‌رود و دارای گونه‌های زیر است.

۱-۱-۲. گذشته ساده

در زبان فارسی معیار برای ساخت فعل گذشته ساده «بن‌ماضی + شناسه» می‌شود ولی در گویش پاپونی سه روش برای ساخت فعل گذشته ساده وجود دارد که عبارتند از:

الف) بن‌ماضی از مصدرهای ناگذر + شناسه

این ساختار با گذشته ساده زبان فارسی رسمی تفاوتی ندارد؛ برای مثال، صرف گذشته ساده از مصدر «ایشتن = eštan» به معنای «رفتن» بدین صورت ساخته می‌شود:

شخص	مفرد پاپونی	مفرد فارسی	جمع پاپونی	جمع فارسی
اول شخص	اِشْتَم = ešt-am	رفتم	اِشتوم = ešt-um	رفتیم
دوم شخص	اِشْتِی = ešt-ey	رفتی	اِشتین = ešt-in	رفتید
سوم شخص	اِشْت = ešta	رفت	اِشتِن = ešt-en	رفتند

نکته بسیار جالبی که در این گویش برای صرف فعل گذشته ساده برخی از مصدرهای ناگذر وجود دارد، کاربرد صفت مفعولی در ساخت ماضی ساده لازم است؛ «در فارسی میانه دو نوع صفت مفعولی وجود داشته است: نوع اول صفت مفعولی، همان ماده ماضی است که در ساخت افعال استفاده می شود؛ مانند did (دید: ماضی ساده) ماده ماضی در فارسی نو ادامه همین نوع صفت مفعولی است. نوع دوم صفت مفعولی از ترکیب بن ماضی با پسوند -ag شکل می گیرد؛ مانند kard-ag (کرده). صفت مفعولی فارسی نو، ادامه صفت مفعولی نوع دوم (بن ماضی + -ag) است که با حذف g انتهای در ابتدا به صورت مختوم به a و امروزه با تحوّل آوایی مختوم به e شده است؛ برای مثال، فارسی میانه: raftag < فارسی نو قدیم: rafta < فارسی نو امروز: rafte) (راستاگویا، ۱۳۷۹: ۱۲۰). در گویش پاپونی نیز برای ساخت صفت مفعولی از روش دوّم استفاده می شود؛ مثلاً به جای بن ماضی «رفت» از «ešta = اِشت» استفاده می شود که به نظر می رسد در ابتدا ešttag بوده و بعداً g حذف شده است. البته تنها صیغه سوّم شخص مفرد ماضی به این شکل است در گویش قدیمی بیرجندی نیز سوّم شخص مفرد ماضی ساده همین ویژگی را دارد «احتمالاً به دلیل نقش و معنای یکسان دو نوع صفت مفعولی در دوره میانه، صفت مفعولی نوع دوم توانسته به جای صفت مفعولی نوع اول (ماده ماضی) به کار رود» (نوروزی، ۱۳۹۳: ۸۰).

ب) شناسه + بن ماضی

تفاوت این روش با گذشته ساده در زبان فارسی معیار، در محل قرار گرفتن شناسه است. در فارسی معیار، شناسه ها در آخر فعل قرار می گیرند ولی در گویش پاپونی در آغاز فعل می آیند. در جدول زیر فعل «کُرچَندن = korčond-an» به معنی «جویدنی که همراه با صدا دادن باشد» صرف می شود:

شخص	مفرد پاپونی	مفرد فارسی	جمع پاپونی	جمع فارسی
اول شخص	اُم کُرچَند = om-korčond	جویدم	اُمو کُرچَند = omu-korčond	جویدیم
دوم شخص	اِت کُرچَند = et-korčond	جویدی	اِتو کُرچَند = etu-korčond	جویدید
سوم شخص	اِش کُرچَند = eš-korčond	جوید	اِشو کُرچَند = ešu-korčond	جویدند

ج) شناسه + بن ماضی + ی

این شیوه نیز از این لحاظ که شناسه‌ها در اول فعل و «ی» در آخر فعل می‌آید با گذشته ساده در فارسی رسمی تفاوت دارد؛ برای نمونه، صرف فعل گذشته ساده از مصدر «گرچندن» به صورت زیر است:

شخص	مفرد پاپونی	مفرد فارسی	جمع پاپونی	جمع فارسی
اول شخص	om-korčond-i = ام‌گرچندی	جویدم	omu-korčond-i = اموگرچندی	جویدیم
دوم شخص	et-korčond-i = ات‌گرچندی	جویدی	etu-korčond-i = ایتوگرچندی	جویدید
سوم شخص	eš-korčond-i = ایش‌گرچندی	جوید	ešu-korčond-i = ایشوگرچندی	جویدند

۲-۱-۲. گذشته نقلی

ماضی نقلی برای بیان کاری است که در گذشته انجام گرفته است و اینک پس‌آمد آن مورد نظر است و در زبان فارسی معیار، ساختار آن به صورت صفت‌مفعولی + فعل‌های معین «ام، ای، است، ایم، اید، اند» است ولی در گویش پاپونی به دو روش مختلف ساخته می‌شود که عبارتند از:

الف) بن ماضی از مصدر ناگذر + شناسه + فتحه

همان‌طور که دیده می‌شود، شیوه صرف گذشته نقلی در گویش پاپونی تفاوت زیادی با زبان فارسی معیار دارد بدین صورت که در زبان فارسی رسمی، صفت مفعولی از «بن ماضی + کسره» ولی در گویش پاپونی از «بن ماضی + فتحه» ساخته می‌شود و در این گویش، شناسه‌ها نیز بر مصوت فتحه آخر صفت مفعولی مقدم می‌شوند؛ برای مثال، صرف ماضی نقلی از مصدر «اِشتَن = رفتن» به صورت زیر است:

شخص	مفرد پاپونی	مفرد فارسی	جمع پاپونی	جمع فارسی
اول شخص	ešt-am-a = اِشتم	رفته‌ام	ešt-um-a = اِشتوم	رفته‌ام
دوم شخص	ešt-ey-a = اِشتی	رفته‌ای	ešt-in-a = اِشتین	رفته‌اید
سوم شخص	ešt-a = اِشت	رفته‌است	ešt-an-a = اِشتن	رفته‌اند

نکته مهم دیگر این است که «ای» شناسه در دوم شخص مفرد «ی = y» است. شایان ذکر است که در کتاب «گنجینه گویش‌شناسی فارس»، دو بار در صفحات ۴۰ و ۱۹۰ از دفتر دوم، هنگام صرف گذشته نقلی در آخر فعل‌ها به جای مصوت کوتاه فتحه از مصوت کوتاه کسره استفاده شده است که اشتباه است؛ زیرا در گویش پاپونی حرکت آخر صفت‌های مفعولی، فتحه است نه کسره.

ب) شناسه + صفت مفعولی (بن ماضی از مصدر گذرا + فتحه)

در این روش، علاوه بر تفاوت در حرکت آخر صفت مفعولی، محل قرارگرفتن شناسه‌ها نیز با زبان فارسی رسمی متفاوت است؛ برای نمونه صرف فعل گذشته نقلی از مصدر «گُرچُندَن» چنین است:

شخص	مفرد پاپونی	مفرد فارسی	جمع پاپونی	جمع فارسی
اول شخص	اُم کُرچُند = om-korčond-a	جویده‌ام	اُمو کُرچُند = omu-korčond-a	جویده‌ام
دوم شخص	اِت کُرچُند = et-korčond-a	جویده‌ای	اِتو کُرچُند = etu-korčond-a	جویده‌اید
سوم شخص	اِش کُرچُند = eš-korčond-a	جویده‌است	اِشو کُرچُند = eš-okorčond-a	جویده‌اند

۳-۲. گذشته دور

گذشته دور برای بیان کاری است که در گذشته پیش از کاری دیگر رخ داده است، ساختار این فعل در زبان فارسی معیار عبارت است از: صفت مفعولی (بن ماضی + ه) + ماضی ساده از مصدر «بودن». در گویش پاپونی از دو روش برای ساخت این نوع فعل استفاده می‌شود که عبارتند از:

الف) صفت مفعولی فعل ناگذر (بن ماضی + فتحه) + گذشته ساده از مصدر «پَرَن»

این ساختار گذشته دور در گویش پاپونی به دلیل حذف و ابدالی که در مصدر «پَرَن» روی داده است هم چنین نوع مصوّت پایانی صفت مفعولی است با زبان فارسی رسمی متفاوت است؛ مثلاً برای صرف این فعل از مصدر «اِشْتَن» چنین می‌گویند:

شخص	مفرد در گویش پاپونی	برگردان	جمع در گویش پاپونی	برگردان
اول شخص	اِشْت بَرَم = ešta-ber-am	رفته بودم	اِشْت بَرُوم = ešta-ber-um	رفته بودیم
دوم شخص	اِشْت بَرِی = ešta-ber-ey	رفته بودی	اِشْت بَرِین = ešta-ber-in	رفته بودید
سوم شخص	اِشْت بِی = ešta-bi	رفته بود	اِشْت بَرِن = ešta-ber-en	رفته بودند

نکته جالب در صرف فعل گذشته از مصدرهای ناگذر این است که بن ماضی از فعل کمکی «بودن» در همه شخص‌ها «پَر» است به جز در سوم شخص مفرد که «بِی» است.

ب) شناسه + صفت مفعولی از مصدر گذرا + بی

تفاوت این شیوه با زبان فارسی رسمی در این است که مصدر «بودن» به صورت «بِی» تغییر یافته است و صرف نمی‌شود و به جای آن مصدر گذرا صرف می‌شود؛ برای نمونه صرف گذشته دور از مصدر «گُرچُندَن» چنین می‌شود:

شخص	مفرد در گویش پاپونی	برگردان	جمع در گویش پاپونی	برگردان
اول شخص	om-korčondabi = ام‌کُرچَندَبی	جویده بودم	omu-korčondabi = اُمو کُرچَندَبی	جویده بودیم
دوم شخص	et-korčondabi = اِت کُرچَندَبی	جویده بودی	etu-korčondabi = اِتو کُرچَندَبی	جویده بودید
سوم شخص	eš-korčondabi = اِش کُرچَندَبی	جویده بود	ešu-korčondabi = اِشو کُرچَندَبی	جویده بودند

۴-۱-۲. گذشته استمراری

گذشته استمراری (گذشته پیوسته) برای بیان کاری است که در گذشته به صورت پیوسته ادامه داشته یا بارها تکرار شده است. برای ساخت فعل گذشته استمراری در گویش پاپونی سه روش وجود دارد که عبارتند از:

الف) می + فعل گذشته ساده از مصدرهای ناگذر

این شیوه در گویش پاپونی شبیه به ساختار گذشته استمراری در زبان فارسی رسمی است؛ برای مثال صرف فعل گذشته استمراری از مصدر «اِشتن» چنین است:

شخص	مفرد در گویش پاپونی	برگردان	جمع پاپونی	برگردان
اول شخص	mi-št-am = می شتم	می رفتم	mi-št-um = می شتوم	می رفتیم
دوم شخص	mi-št-ey = می شتی	می رفتی	mi-št-in = می شتین	می رفتید
سوم شخص	mi-šta = می شت	می رفت	mi-št-en = می شتین	می رفتند

لازم به ذکر است که همزه آغازین مصدر «اِشتن» به دلیل هم‌نشینی با «می» استمراری حذف می‌شود.

ب) شناسه + می + بن ماضی فعل گذرا

تنها تفاوت این شیوه با فارسی رسمی در این است که شناسه‌ها در اول فعل می‌آیند. برای مثال صرف این فعل از مصدر «کُرچَندن» به صورت زیر است:

شخص	مفرد در گویش پاپونی	برگردان	جمع در گویش پاپونی	برگردان
اول شخص	ommi-korčond = اُمی کُرچَند	می جویدم	omumi-korčond = اُمومی کُرچَند	می جویدیم
دوم شخص	et-mi-korčond = اِت می کُرچَند	می جویدی	etu-mi-korčond = اِتومی کُرچَند	می جویدید
سوم شخص	eš-mi-korčond = اِش می کُرچَند	می جوید	ešu-mi-korčond = اِشومی کُرچَند	می جویدند

ج) شناسه + می + بن ماضی از مصدر گذرا + ی

تفاوت این شیوه با زبان فارسی رسمی علاوه بر محل قرار گرفتن شناسه در آغاز فعل، افزودن «ی» در آخر فعل نیز است؛ مثلاً صرف این ساختار از مصدر «گُرچُندن» چنین است:

شخص	مفرد در گویش پاپونی	برگردان	جمع در گویش پاپونی	برگردان
اول شخص	اُمی گُرچُندی = om-mi-korčondi	می جویدم	اُمومی گُرچُندی = omu-mi-korčondi	می جویدیم
دوم شخص	اِت می گُرچُندی = et-mi-korčondi	می جویدی	اِتومی گُرچُندی = etu-mi-korčondi	می جویدید
سوم شخص	اِش می گُرچُندی = eš-mi-korčondi	می جوید	اِشومی گُرچُندی = ešu-mi-korčondi	می جویدند

۱-۲. ماضی التزامی

گذشته التزامی برای بیان کاری در گذشته با احتمال، آرزو یا التزام به کار می‌رود در زبان فارسی رسمی، فقط یک ساختار دارد که عبارت است از: صفت مفعولی (بن ماضی + ه) + صرف گذشته ساده فعل کمکی «باشیدن».

ولی در گویش پاپونی این فعل به دو شیوه زیر ساخته می‌شود:

الف) صفت مفعولی از مصدر ناگذر (بن ماضی + فتحه) + گذشته ساده از بن ماضی «ب»

این شیوه از این لحاظ که فعل اصلی (ناگذر) ثابت است و فعل کمکی صرف می‌شود با فعل گذشته التزامی در زبان فارسی معیار مشابه است ولی همان‌طور که می‌بینیم بن ماضی «باش» در فارسی رسمی با بن ماضی «ب» در گویش پاپونی (ب) متفاوت است؛ برای مثال صرف این نوع فعل از مصدر «اِشتَن» به صورت زیر است:

شخص	مفرد در گویش پاپونی	برگردان	جمع در گویش پاپونی	برگردان
اول شخص	اِشت بَم = ešta-b-am	رفته باشم	اِشت بوم = ešta-b-um	رفته باشیم
دوم شخص	اِشت بی = ešta-b-ey	رفته باشی	اِشت بین = ešta-b-in	رفته باشید
سوم شخص	اِشت بو = ešta-b-u	رفته باشد	اِشت بن = ešta-b-en	رفته باشند

ب) شناسه + گذشته ساده از مصدر گذرا + صرف فعل گذشته ساده از مصدر «ب»

تفاوت این روش با زبان فارسی معیار در این است که در گویش پاپونی علاوه بر فعل کمکی، فعل اصلی نیز صرف می‌شود ولی در فارسی معیار فقط فعل کمکی صرف می‌شود؛ برای نمونه صرف این نوع فعل از مصدر «گُرچُندن» به صورت زیر است:

شخص	مفرد در گویش پاپونی	برگردان	جمع در گویش پاپونی	برگردان
اول شخص	om-korčonda-b-am = ام‌گُرچُنْدَبِم	جویده‌باشم	omu-korčonda-bum = اُمُوگُرچُنْدَبِوم	جویده‌باشیم
دوم شخص	et-korčonda-b-ey = اِت‌گُرچُنْدَبِی	جویده‌باشی	etu-korčonda-bin = اِتُوگُرچُنْدَبِین	جویده‌باشید
سوم شخص	eš-korčonda-bu = اِش‌گُرچُنْدَبِو	جویده‌باشد	ešu-korčonda-ben = اِشُوگُرچُنْدَبِین	جویده‌باشند

۶-۱-۲. ماضی ابعاد (گذشته بسیار دور)

در زبان فارسی معیار این فعل فقط به صورت: صفت‌مفعولی + ماضی نقلی از مصدر «بودن» است ولی در گویش پاپونی دو روش برای ساخت گذشته ابعاد وجود دارد که عبارتند از:

الف) صفت مفعولی از مصدرهای ناگذر + ماضی نقلی از ماده «بَر»

این روش با ساختار گذشته ابعاد زبان فارسی متفاوت است؛ زیرا همان‌طور که قبلاً توضیح دادیم نحوه ساخت صفت مفعولی و ماضی نقلی در این گویش با فارسی رسمی تفاوت دارد؛ برای مثال، صرف این فعل از مصدر «اِشْتَن» به صورت زیر است:

شخص	مفرد در گویش پاپونی	برگردان	جمع در گویش پاپونی	برگردان
اول شخص	ešta-ber-am-a = اِشْتَبَرَم	رفته بوده‌ام	ešta-ber-um-a = اِشْتَبَرِوم	رفته بوده‌ایم
دوم شخص	ešta-ber-ey-a = اِشْتَبَرِی	رفته بوده‌ای	ešta-ber-in-a = اِشْتَبَرِین	رفته بوده‌اید
سوم شخص	ešta-ber-a = اِشْتَبَر	رفته بوده‌است	ešta-ber-en-a = اِشْتَبَرِن	رفته بوده‌اند

ب) شناسه + صفت مفعولی از مصدر گذرا + صفت مفعولی «بَر»

تفاوت این شیوه با ساختار گذشته ابعاد در زبان فارسی معیار نیز این است که فعل اصلی صرف می‌شود و جایگاه شناسه در ابتدای فعل است؛ برای نمونه، صرف گذشته ابعاد از مصدر «گُرچُنْدَن» به صورت زیر است:

شخص	مفرد در گویش پاپونی	برگردان	جمع در گویش پاپونی	برگردان
اول شخص	om-korčonda-bera = اُم‌گُرچُنْدَبَر	جویده‌بودم	omu-korčonda-bera = اُمُوگُرچُنْدَبَر	جویده‌بوده‌ایم
دوم شخص	et-korčonda-bera = اِت‌گُرچُنْدَبَر	جویده‌بوده‌ای	etu-korčonda-bera = اِتُوگُرچُنْدَبَر	جویده‌بوده‌اید
سوم شخص	eš-korčonda-bera = اِش‌گُرچُنْدَبَر	جویده‌بود	ešu-korčonda-bera = اِشُوگُرچُنْدَبَر	جویده‌بوده‌اند

۲-۱-۷. ماضی نقلی استمراری

فعلی که در گذشته بارها یا برای دوره‌ای انجام شده است و اثر آن تاکنون نیز باقی است؛ یعنی تأثیر آن عمل هنوز قابل درک است ساختار این نوع فعل در زبان فارسی رسمی به صورت: «می + ماضی نقلی» است. در گویش پاپونی به دو روش زیر ساخته می‌شود:

الف) می + بن ماضی + شناسه + فته

تفاوت این شیوه با ساختار فارسی رسمی در این است که در گویش پاپونی مصوت آخر صفت مفعولی بعد از شناسه می‌آید؛ مثلاً صرف این شیوه از مصدر «اِشْتَن» به صورت زیر است:

شخص	مفرد در گویش پاپونی	برگردان	جمع در گویش پاپونی	برگردان
اول شخص	می شتم = mi-št-am-a	می رفته‌ام	می شتوم = mi-št-um-a	می رفته‌ایم
دوم شخص	می شتی = mi-št-ey-a	می رفته‌ای	می شتین = mi-št-in-a	می رفته‌اید
سوم شخص	می شت = mi-šta	می رفته است	می شتین / می شت = mi-št-an-a	می رفته‌اند

همان‌طور که مشاهده می‌شود سوم شخص مفرد گذشته نقلی استمراری با سوم شخص مفرد گذشته استمراری کاملاً مشابه هستند.

ب) شناسه + می + صفت مفعولی

تفاوت اصلی این روش با فارسی رسمی در این است که شناسه قبل از «می» آمده است؛ مثلاً صرف این فعل از مصدر «کُرچندن» چنین است:

شخص	مفرد در گویش پاپونی	برگردان	جمع در گویش پاپونی	برگردان
اول شخص	أمی کُرچند = om-mi-korčonda	می جویده‌ام	أومی کُرچند = omu-mi-korčonda	می جویده‌ایم
دوم شخص	إت می کُرچند = et-mi-korčonda	می جویده‌ای	إتومی کُرچند = etu-mi-korčonda	می جویده‌اید
سوم شخص	إش می کُرچند = eš-mi-korčonda	می جویده است	إشومی کُرچند = ešu-mi-korčonda	می جویده‌اند

۲-۱-۸. ماضی ملموس

ماضی ملموس فعلی است که در گذشته در حال وقوع بوده و توسط فعل دیگری قطع شده است. شیوه ساخت آن در زبان فارسی معیار به صورت «ماضی ساده فعل داشتن + ماضی استمراری از فعل مورد نظر» است. در گویش پاپونی دو ساختار زیر برای صرف این فعل وجود دارد:

الف) پیشوند هُی + ماضی استمراری از مصدر ناگذر

در جدول زیر به صرف این نوع فعل از مصدر «اِشتَن» اشاره شده است:

شخص	مفرد در گویش پاپونی	برگردان	جمع در گویش پاپونی	برگردان
اول شخص	هُی می شتم = hoy-mi-št-am	داشتم می رفتم	هُی می شتوم = hoy-mi-št-um	داشتمیم می رفتیم
دوم شخص	هُی می شتی = hoy-mi-št-ey	داشتی می رفتی	هُی می شتین = hoy-mi-št-in	داشتیدیم می رفتید
سوم شخص	هُی می شت = hoy-mi-šta	داشت می رفت	هُی می شتین = hoy-mi-št-en	داشتندیم می رفتند

ب) پیشوند «هُی» + ماضی استمراری از مصدر گذرا

مثلاً صرف این فعل از مصدر «کُرچَندَن» چنین است:

شخص	مفرد در گویش پاپونی	برگردان	جمع در گویش پاپونی	برگردان
اول شخص	هُی اُمی کُرچَند = hoy-om-mi-korčond	داشتم می جویدم	هُی اُمومی کُرچَند = hoy-omu-mi-korčond	داشتمیم می جویدیم
دوم شخص	هُی اِت می کُرچَند = hoy-et-mi-korčond	داشتی می جویدی	هُی اِتومی کُرچَند = hoy-etu-mi-korčond	داشتیدیم می جویدید
سوم شخص	هُی اِش می کُرچَند = hoy-eš-mi-korčond	داشت می جوید	هُی اِشومی کُرچَند = hoy-ešu-mi-korčond	داشتندیم می جویدند

همان‌طور که مشاهده می‌شود اساسی‌ترین این ساختار با زبان فارسی معیار اینست که به جای گذشته ساده مصدر «داشتن» از پیشوند «هُی» استفاده می‌شود.

همان‌طور که مشاهده شد صرف فعل ماضی در گویش پاپونی از مصدرهای ناگذر و گذرا با هم متفاوت است، بدین صورت که در افعال ناگذر شناسه‌ها پایان فعل و در افعال گذرا پیش از ماده ماضی می‌آیند که بر این اساس می‌توان این گویش را از خانواده زبان‌های به اصطلاح ارگتیو دانست. ارگتیو کلمه‌ای از ریشه ergus یونانی و erga لاتین، به معنی سبب شدن، به وقوع رسانیدن، و خلق کردن است (نک: کلباسی، ۱۳۸۴: ۲۶۷). می‌توان گفت این شیوه صرف افعال گذرا، بازمانده زبان فارسی میانه است. براساس اشارات راستار گویوا و خانلری صرف فعل گذشته ساده از ماده «کردن» به شیوه «شناسه + ماده ماضی» است:

مفرد	جمع
اول شخص: i-m kart	i- man kart
دوم شخص: i-t kart	i- tan kart
سوم شخص: i-š kart	i- šan kart

«در برخی از افعال گویش دشتک فارس نیز شناسه به جای آمدن در آخر فعل، در ابتدای فعل آورده می‌شود» (درستکار و دیگران، ۱۳۹۴: ۲۵). همچنین در گویش بیرجندی قدیم نیز افعال گذرا به همین صورت صرف می‌شوند («[ش که / esh ke = کرد.])» (رضایی، ۱۳۴۴: ۶۵).

نکته مهم دیگر این است که در گویش پاپونی شناسه فعل‌های ماضی گذر و ناگذر متفاوت هستند که بر این اساس نیز می‌توان این گویش را از خانواده زبان‌های به اصطلاح ارگتیو دانست. در جدول زیر شناسه‌های افعال گذشته از مصدرهای گذر و ناگذر آورده شده است:

شناسه‌های فعل متعدی		شناسه‌های فعل لازم	
شناسه‌های جمع	شناسه‌های مفرد	شناسه‌های جمع	شناسه‌های مفرد
omu = اُمو	om = اُم	um = اوم	am = اَم
etu = اِتو	et = اِت	tin = تین	ey = یِ
ešu = اِشو	eš = اِش	en = نِ	∅

۲-۲. فعل مضارع

زمان حال یا مضارع در زبان فارسی به رویداد یا وجود حالتی (به صورت مثبت یا منفی) در زمان حال یا آینده می‌پردازد و دارای انواع زیر است:

۲-۲-۱. مضارع اخباری

حال اخباری فعلی است که وجود حالتی یا رویداد واقع‌ای را به طور قطعی در زمان حال یا آینده نزدیک بیان می‌کند. در زبان فارسی معیار برای ساخت مضارع اخباری «می + بن مضارع + شناسه» می‌شود ولی در گویش پاپونی روش‌های زیر برای ساختن این نوع فعل وجود دارد:

الف) می + بن مضارع + شناسه

این ساختار برای مصدرهای گذر و ناگذر یکسان است و تفاوتی با شیوه ساخت این فعل در زبان فارسی رسمی ندارد؛ برای نمونه صرف این فعل از مصدر «[اِشتن]» چنین می‌شود:

شخص	مفرد در گویش پاپونی	برگردان	جمع در گویش پاپونی	برگردان
اول شخص	می شَم = mi-š-am	می روم	می شوم = mi-š-um	می رویم
دوم شخص	می شی = mi-š-ey	می روی	می شین = mi-š-in	می روید
سوم شخص	می شو = mi-š-u	می رود	می شِن = mi-š-en	می روند

شایان ذکر است که مادهٔ مضارع «اِشْتَن»، «ش» است.

ب) شناسه + می + بن مضارع از مصدر «خواستن»

این شیوه در زبان فارسی معیار کاربرد ندارد ولی در گویش پاپونی برای مصدرهای گذر و ناگذر استفاده می‌شود؛ مثلاً مضارع اخباری از مصدر «شِسن = توانستن» چنین است:

شخص	مفرد در گویش پاپونی	برگردان	جمع در گویش پاپونی	جمع
اول شخص	اُم می‌شا = om-mi-šâ	می‌توانم	اُمومی‌شا = omu-mi-šâ	می‌توانیم
دوم شخص	اِت می‌شا = et-mi-šâ	می‌توانی	اِتومی‌شا = etu-mi-šâ	می‌توانید
سوم شخص	اِش می‌شا = eš-mi-šâ	می‌تواند	اِشومی‌شا = ešu-mi-šâ	می‌توانند

همان‌طور که دیده می‌شود بن مضارع از مصدر «خواستن»، «شا» است.

ج) شناسه + بن مضارع

این شیوه در زبان فارسی رسمی کاربرد ندارد به نظر می‌رسد در گویش پاپونی نیز فقط برای ساخت مضارع اخباری از مصدر «میسَن = meysan» به معنی «خواستن» استفاده می‌شود هر چند کاربرد مضارع اخباری از مصدر مذکور براساس این ساختار در میان گویشوران پاپونی رایج است، صرف همهٔ شخص‌های مفرد و جمع آن چنین می‌شود:

شخص	مفرد در گویش پاپونی	برگردان	جمع در گویش پاپونی	برگردان
اول شخص	اُم = oma	می‌خواهم	اُموم = omu-ma	می‌خواهیم
دوم شخص	اِتَم = et-ma	می‌خواهی	اِتوم = etu-ma	می‌خواهید
سوم شخص	اِشَم = eš-ma	می‌خواهد	اِشوم = ešu-ma	می‌خواهند

همان‌طور که ملاحظه می‌شود مادهٔ مضارع این مصدر «م» است و در اول شخص مفرد چون «م» شناسه در کنار «م» بن مضارع قرار می‌گیرد یکی از «م»ها حذف می‌شود.

۲-۲. مضارع التزامی

فعلی که انجام آن با شک و تردید همراه باشد، در زبان فارسی معیار ساختار مضارع التزامی چنین است: «پیش‌جزء فعلی «ب» + بن مضارع + شناسه» ولی در گویش پاپونی علاوه بر این ساختار، روش‌های دیگری نیز برای ساخت این نوع فعل وجود دارد که در زیر به آن‌ها اشاره می‌شود:

الف) پیش جزء فعلی «بُ» + بن مضارع + شناسه

این روش برای مصدرهای گذرا و ناگذر به کار می‌رود و تفاوت آن با زبان فارسی معیار در این است که حرکت پیش جزء فعلی «ب» در فارسی رسمی، کسره و در گویش پاپونی، ضمه است؛ مثلاً مضارع التزامی از مصدر «جُمُنْدَن = jomondan» به معنی «پرتاب کردن» چنین می‌شود:

شخص	مفرد در گویش پاپونی	برگردان	جمع در گویش پاپونی	برگردان
اول شخص	بُجُمونَم = bo-jomun-am	پرتاب بکنم	بُجُمونوم = bo-jomun-um	پرتاب بکنیم
دوم شخص	بُجُمونی = bo-jomun-ey	پرتاب بکنی	بُجُمونین = bo-jomun-in	پرتاب بکنید
سوم شخص	بُجُمون = bo-jomun	پرتاب بکند	بُجُمونین = bo-jomun-en	پرتاب بکنند

ب) پیش جزء فعلی «او = U» + بن مضارع + شناسه

این شیوه در زبان فارسی معیار کاربرد ندارد ولی در گویش پاپونی رایج است؛ مثلاً فعل «نشستن» که بن مضارع آن «نی = ni» است بدین شکل صرف می‌شود:

شخص	مفرد در گویش پاپونی	برگردان	جمع در گویش پاپونی	برگردان
اول شخص	اُونی_نَم = u-ni-y-am	بشینم	اُونی_یوم = u-ni-y-um	بشینیم
دوم شخص	اُونی_ی = u-ni-y-ey	بشینی	اُونی_یین = u-ni-y-in	بشینید
سوم شخص	اُونی = u-ni	بشیند	اُونی_ین = u-ni-y-en	بشینند

ج) بن مضارع + شناسه

این شیوه نیز در زبان فارسی رسمی رایج نیست در حالی که در گویش پاپونی استفاده می‌شود. یکی از مصدرهایی که مضارع التزامی آن با این روش ساخته می‌شود مصدر «واَسْرَن = vâsoran» به معنی «برداشتن» است که بن مضارع آن «واس = vâs» است در جدول زیر همهٔ شخص‌های مفرد و جمع آن ذکر شده است:

شخص	مفرد در گویش پاپونی	برگردان	جمع در گویش پاپونی	برگردان
اول شخص	واَسْنَم = vâson-am	بردارم	واَسْنوم = vâson-um	برداریم
دوم شخص	واَسْنی = vâson-ey	برداری	واَسْنین = vâson-in	بردارید
سوم شخص	واَس = vâso	بردار	واَسْنین = vâson-en	بردارند

نکته‌ای که درباره مصدر «واُسْرَن» وجود دارد این است که ماده مضارع این مصدر «واس» است ولی وقتی که می‌خواهیم فعل مضارع از آن بسازیم در همه شخص‌های به جز سوم شخص مفرد آن «ان» به آخر فعل می‌چسبید.

د) شناسه + ب + بن مضارع

این ساختار نیز در زبان فارسی رسمی کاربرد ندارد ولی در گویش پاپونی کاربرد دارد؛ مثلاً فعل التزامی از مصدر «شپسن = šeysan») به معنی «توانستن» به همین شیوه صرف می‌شود، بن مضارع این مصدر «شا = šâ») است که دکتر ابوالقاسمی در ذیل فعل‌های کمکی شخصی ایرانی میانه غربی از «šâh = توانستن به عنوان فعل پهلوی اشکانی ترفانی» (ابوالقاسمی، ۱۳۷۵: ۱۷۸) یاد می‌کند. صرف مضارع التزامی این مصدر بدین صورت است:

شخص	مفرد در گویش پاپونی	برگردان	جمع در گویش پاپونی	برگردان
اول شخص	اُمِشَا = om-be-šâ	بتوانم	اُمُوشَا = omu-be-šâ	بتوانیم
دوم شخص	اِتِشَا = et-be-šâ	بتوانی	اِتُوشَا = etu-be-šâ	بتوانید
سوم شخص	اِشِشَا = eš-be-šâ	بتواند	اِشُوشَا = ešu-be-šâ	بتوانند

ذ) شناسه + ب + بن مضارع

این ساختار نیز در زبان فارسی رسمی به کار برده نمی‌شود در حالی که در گویش پاپونی رایج است؛ مثلاً برای مصدر «میسن = meysan») به معنی «خواستن» که بن مضارع آن «وا» است از این روش استفاده می‌شود و صرف آن به صورت زیر است:

شخص	مفرد در گویش پاپونی	برگردان	جمع در گویش پاپونی	برگردان
اول شخص	اُمِوَا = om-bo-vâ	بخواهم	اُمُووا = omu-bo-vâ	بخواهیم
دوم شخص	اِتِوَا = et-bo-vâ	بخواهی	اِتُووا = etu-bo-vâ	بخواهید
سوم شخص	اِشِوَا = eš-bo-vâ	بخواهد	اِشُووا = ešu-bo-vâ	بخواهند

۳-۲-۲. مضارع ملموس

مضارع ملموس (در جریان) بر انجام دادن کاری یا روی دادن حالت و صفتی در زمان حال یا آینده نزدیک به صورت استمرار دلالت دارد. در زبان فارسی رسمی برای ساخت مضارع ملموس «مضارع

ساختمان صرفی فعل در گویش پاپونی... (ص ۸۵-۱۰۴)----- سودابه کشاورزی و همکاران ۱۰۱

ساده از مصدر «داشتن» + مضارع اخباری مصدر مورد نظر» می شود ولی در گویش پاپونی یک ساختار متفاوت وجود دارد که عبارت است از:

- پیشوند «هی» + مضارع اخباری

از این روش برای مصدرهای گذرا و ناگذر استفاده می شود برای نمونه صرف این فعل از مصدر «اِشْتَن» چنین است:

شخص	مفرد در گویش پاپونی	برگردان	جمع در گویش پاپونی	برگردان
اول شخص	هَی می شَم = hoy-mi-š-am	دارم می روم	هَی می شوم = hoy-mi-š-um	داریم می رویم
دوم شخص	هَی می شی = hoy-mi-š-ey	داری می روی	هَی می شین = hoy-mi-š-in	دارید می روید
سوم شخص	هَی می شو = hoy-mi-š-u	دارد می رود	هَی می شِن = hoy-mi-š-en	دارند می روند

نکته مهم درباره فعل های زمان حال در گویش پاپونی این است که برخی از شناسه های فعل زمان حال در گویش پاپونی با فارسی معیار متفاوت است در جدول زیر شناسه های فارسی معیار و گویش پاپونی این فعل را در کنار هم قرار داده ایم تا به تفاوت های آنها پی ببریم.

شخص	شناسه مفرد فارسی نو معیار	شناسه های مفرد گویش پاپونی	شناسه جمع فارسی نو معیار	شناسه های جمع گویش پاپونی
اول شخص	مَ	مَ	یم	وم (ôm)
دوم شخص	ای	ای (ey)	ید	ین (in)
سوم شخص	دَ	او (ô)، ای، اِش، -	ند	ن (en)

مثلاً هر کدام از مصدرهایی که در جدول آورده شده است مضارع اخباری آنها شناسه سوم شخص مفرد متفاوتی دارد:

مصدر پاپونی	برگردان	بن مضارع پاپونی	برگردان	سوم شخص مفرد مضارع اخباری
دی‌رن = dið-an	دیدن	بن = ben	بین	می‌بندی = mi-ben-di
نُق‌دازن = noq-dâð-an	قورت دادن	نُقِ ر = noq-re	قورت ده	نق می‌ر = noq-mi-re
اِشْتَن = ešt-an	رفتن	شُ = šo	رو	می‌شو = mi-š-u
شیسَن = šey-san	توانستن	شا = šâ	توان	اِش می‌شا = eš-mi-šâ

۲-۳. آینده

در گویش پاپونی برای بیان مفاهیم مربوط به آینده از فعل مضارع اخباری استفاده می‌شود. مثلاً به جای جمله «فردا به مدرسه خواهیم رفت» می‌گویند:
 «صبا می‌شم آ مَرَس = sabâ mi-šam a marasa».

۲-۴. فعل مجهول

فعل مجهول فعل متعدیست که فاعل آن مشخص نیست در زبان فارسی رسمی برای ساخت آن فعل معلوم را به صفت مفعولی تبدیل می‌کنیم و از مصدر «شدن» فعلی متناسب با زمان فعل اصلی می‌سازیم و به آن اضافه می‌کنیم بدین صورت که اگر ماضی باشد از ماده فعل «شد» و اگر مضارع باشد از «شو» استفاده می‌کنیم در گویش پاپونی برای ساختن فعل مجهول از فرمول زیر استفاده می‌کنیم:

– صفت مفعولی از فعل معلوم + فعل متناسب با زمان فعل اصلی از مصدر «وابیدن»
 تفاوت فعل مجهول در گویش پاپونی با زبان فارسی رسمی به دلیل تفاوت در نوع مصوت کوتاه آخر صفت مفعولی و فعل کمکی «وابیدن» است؛ در جدول زیر چند نمونه آورده شده است:

فعل معلوم	فعل مجهول
سَعیر گُلدونلکو او اِش‌دا = saið goldunalaku ô ešdâ سعید گلدان‌ها را آب داد	گُلدونلکو او دازوایی = goldunalaku ô dâðavâbi گلدان‌ها آب داده شد
سَعیر گُلدونلکو او میر = saið goldunalaku ô miðe سعید گلدان‌ها را آب می‌دهد	گُلدونلکو او دازویمبو = goldunalaku ô dâðave:ymbu گلدان‌ها آب داده می‌شود

در کتاب «گنجینه گویش‌شناسی فارس» فعل کمکی به صورت‌های زیر نوشته شده است:

پاپونی	omonda vâviĵ	انداخته شد	saða vâvi	گرفته شد
--------	--------------	------------	-----------	----------

(سلامی، ۱۳۸۴، ج ۲: ۵۳).

این صورت از فعل کمکی، اشتباه است و صورت صحیح آن «وایی» (vâbi) است.

۳. نتیجه گیری

بررسی گویش‌های ایرانی، امری ضروری است و قبل از آن که به ورطه فراموشی سپرده شوند باید گردآوری و توصیف و تحلیل شوند. نگارندگان در این پژوهش کوشیدند ساختمان صرفی فعل در گویش پاپونی را بررسی و توصیف کنند. در پایان، یافته‌های پژوهش به شرح زیر است:

فعل در گویش پاپونی همانند دیگر زبان‌های ایرانی میان، ه بر اساس دو ماده مضارع و ماضی ساخته می‌شود. صرف افعال گذرا و ناگذر در این گویش با هم متفاوت است بدین صورت که در افعال ناگذر شناسه‌ها در پایان فعل و در افعال گذرا پیش از ماده ماضی می‌آیند. می‌توان گفت این شیوه صرف افعال گذرا، بازمانده زبان فارسی میانه است؛ بر اساس این می‌توان گویش پاپونی را از خانواده زبان‌های به اصطلاح ارگتیو دانست. در این گویش، شناسه فعل‌های ماضی گذرا و ناگذر متفاوت هستند که بر اساس این نیز می‌توان این گویش را از خانواده زبان‌های به اصطلاح ارگتیو به شمار آورد. شناسه‌های فعل‌های ماضی و مضارع نیز در این گویش با هم متفاوت است. در گویش پاپونی نکته بسیار جالبی در صرف فعل ماضی ساده از افعال ناگذر وجود دارد و آن کاربرد صفت مفعولی (صفت مفعولی) در ساخت ماضی ساده لازم است. در گویش پاپونی، صفت مفعولی به شیوه فارسی نو قدیم (بن ماضی + فتحه) ساخته می‌شود. به طور کلی، ساخت صرفی افعال در گویش پاپونی با زبان فارسی معیار تفاوت زیادی دارد به صورتی که بعضی از گونه‌های فعل‌ها چند ساختار متفاوت دارند. برای بیان مفاهیم مربوط به آینده به جای فعل مستقبل از مضارع اخباری استفاده می‌شود. فعل مجهول در این گویش نیز با زبان فارسی معیار تفاوت دارد. به طور کلی، ساخت صرفی افعال در گویش پاپونی با زبان فارسی معیار تفاوت زیادی دارد و بعضی از گونه‌های فعل به چندین شیوه ساخته می‌شوند.

منابع

کتاب‌ها

- ابوالقاسمی، محسن. (۱۳۷۵)، دستور تاریخی زبان فارسی، چاپ اول، تهران: سمت.
- باطنی، محمدرضا. (۱۳۸۰)، مسائل زبان‌شناسی نوین، چاپ سوم، تهران: آگاه.
- باقری، مهری. (۱۳۷۸)، مقدمات زبان‌شناسی، مشاور مجموعه حسن انوری، تهران: قطره.
- راستارگویا، و. س. (۱۳۴۷)، دستور زبان فارسی میانه، ترجمه ولی‌الله شادان، تهران: بنیاد و فرهنگ ایران.

۱۰۴ فصلنامه ادبیات و زبان‌های محلی ایران زمین، سال ۵، شماره ۲، شماره پیاپی ۲۴، تابستان ۱۳۹۸

- رضایی، جمال. (۱۳۴۴). گویش بیرجند (بخش نخست)، فرهنگ ملاً علی اشرف صبوحی، تهران: دانشگاه تهران.
- حسینی فسائی، حاج میرزا حسن. (۱۳۶۷)، فارسنامه ناصری، تصحیح و تحشیه دکتر منصور رستگار فسائی، چاپ اول، تهران: امیرکبیر.
- جوکار، خداخواست. (۱۳۸۸)، کمربند سبز فارس: گامی در معرفی کوهمره جروق و نودان، شیراز: نوید شیراز.
- سلامی، عبدالنبی. (۱۳۸۴)، گنجینه گویش‌شناسی فارس، چاپ اول، تهران: فرهنگستان زبان و ادب فارسی.
- فرشیدورد، خسرو. (۱۳۸۳)، فعل و گروه فعلی و تحول آن در زبان فارسی، چاپ اول، تهران: سروش.
- ناتل خانلری، پرویز. (۱۳۵۰)، تاریخ زبان فارسی، چاپ سوم، تهران: بنیاد و فرهنگ ایران.
- ناتل خانلری، پرویز. (۱۳۷۳)، زبان‌شناسی و زبان فارسی، چاپ ششم، تهران: توس.
- هال، رابرت اندرسن. (۱۳۸۱)، زبان و زبان‌شناسی، ترجمه محمدرضا باطنی، تهران: علمی و فرهنگی.

مقاله‌ها

- درستکار، زهرا، بیتا قاسمی، عبدالخالق فلاحی و پرویز شیبانی. (۱۳۹۴)، فعل در گویش دشتک فارس، فصلنامه ادبیات و زبان‌های محلی ایران زمین، دوره جدید، سال اول، شماره اول، بهار، صص ۲۵-۳۹.
- کلباسی، ایران. (۱۳۷۶)، ارگتیو در گویش‌ها و زبان‌های ایرانی، مجله زبان‌شناسی، سال ۵، شماره ۲، صص ۷۰-۸۷.
- نوروزی، حامد. (۱۳۹۳)، بررسی معیارشدگی گویش بیرجند در دو قرن گذشته، فصلنامه مطالعات فرهنگی اجتماعی خراسان، شماره ۳۴، زمستان ۱۳۹۳، صص ۶۷-۹۵.